

Zahi Hawass, el venjador dels faraons d'Egipte

Són les cinc del matí i Zahi Hawass, acabat de sortir de la dutxa, seu al seu tot terreny, a punt de sortir cap a l'oasi de Bahariya per assistir a una conferència de premsa. Els carrers encara són buits en aquests moments en què el Caire resplesceix sota el rosat sol matinal. Hawass s'ha d'afanyar per no trobar-se enmig del trànsit del matí.

Va tenir un atac de cor i d'aleshores encà només fuma pipes d'aigua. Referint-se al seu xofer, diu: "Si redueix la marxa, el despatxo." Sol parlar dels seus adversaris qualificant-los de "carallots".

Però aquí, el seu comportament no molesta ningú. Hawass té permís per a cridar tant com vulgui. És ell qui estableix les normes. Com a secretari general del Consell Suprem sobre Antiguitats, és el protector fonamental de tots els monuments del país.

Unes 30.000 persones passen informes a Hawass, que dirigeix una organització responsable de centenars de temples en ruïnes, de lúgubres tombes i cambres del tresor fragants de resina, en una altra època plenes de joies d'or i documents redactats en paper, que s'estenen des del delta fins a la quarta cascada del Nil.

Hawass les pot obrir totes.

Sempre amb el seu aspecte d'Indiana Jones, amb camisa texana i aire malgirbat, l'amo de les claus de les antiguitats d'Egipte ha sortit un munt de vegades a la televisió penjat d'una corda sobre el buit d'una tomba o inclinat damunt d'un taüt o altre, repetint constantment el mateix mantra assajat i cert: "mòmia, sorra, secret, miracle, excepcional".

Avui dia té un "renom mundial", si més no això diu ell. L'home que xiuxiueja a les piràmides beu vi de 242 euros l'ampolla i té com a amic íntim Omar Sharif. De tant en tant es posa un elegant esmòquing i se'n va a una

Egipte, país infestat d'assaltadors de tombes i de traficants d'art, ha perdut parts importants del seu patrimoni faraònic, que han passat a Europa i als EUA. El cap del consell suprem sobre antiguitats d'aquest país ha engegat una implacable campanya moral contra occident i demana la tornada de sis de les obres mestres més belles d'aquest patrimoni.

festa a la mansió del president Hosni Mubarak.

Fins i tot es va trobar amb el president dels Estats Units, Barack Obama, el juny, i van ser vistos tots dos al peu de la piràmide de Kheops amb les mans a les butxaques amb l'aire més tranquil del món.

"Ens vam fer amics des del primer moment —comenta Hawass—. Li vaig dir que George Lucas havia vingut aquí a descobrir per què el meu barret s'havia fet més famós que el de Harrison Ford." Quan li va ensenyar el disseny del seu darrer llibre, només li va fer un comentari: "Va bé, però el meu nom ha de sortir en lletres més grans."

"No sóc famós només als Estats Units, sinó també al Japó i, en realitat, arreu", explica sense dubtar ni un instant aquest narcisista egipci.

Però Hawass probablement és més conegut al seu Egipte natal, on té una columna al diari del govern *al-Ahram*. Surt sovint a la televisió, en conferències amb convidats oficials i ambaixadors o bé inaugurant competicions de dansa davant de l'Esfinx.

El plantejament de Hawass agrada al poble, i també la seva capacitat de conversar d'igual a igual amb els occidentals. Ha posat punt final a aquella actitud d'humilitat d'Egipte.

L'elefant de batalla de l'egiptologia. Aquest home també és un bon orador. Li agraden molt les anècdotes, que el solen envoltar, amb alguna falsedat que no té pas gaire importància.

Això sí, és extravertit i li interessen d'allò més els detalls. "Som-hi, Jalla", crida, irritat, quan el jeep queda encallat enmig del dens trànsit dels congostos urbans del Caire. El seu xofer ja ha aixafat unes quantes gallines.

Però Hawass, a qui el diari alemany *Hamburger Abendblatt* va donar el sobrenom de "l'elefant de batalla de l'egiptologia", no té paciència en cas de retard. És un home impacient i determinat.

Diu que li caldrien milers de braços i cames per a eliminar totes les salvatjades que s'han fet contra el seu país. El treu de polleguera el jou que aguanten els seus compatriotes egipcis, la brutícia, la pobresa, la falta d'organització i les mancances tècniques de l'organisme que dirigeix.

"En una altra època vam assolir el cim", diu, referint-se a l'època dels faraons. "Us heu de sentir orgullosos d'aquest patrimoni", insisteix quan s'adreça als joves.

Hawass parla sovint de dignitat, de respecte i d'honor. Considera que han enganyat el seu país i que ell té la missió de venjar-se d'aquest tracte.

"Ens van robar el patrimoni —afirma—. Van espoliar el regne del Nil durant els segles passats." Això l'acaba de determinar a lluitar per aconseguir un objectiu que se situa per damunt de tot: el retorn dels béns culturals al país.

És cert que els dirigents estrangers van estar segles saquejant la regió del Nil. Els romans, per exemple, se'n van endur obeliscos sencers.

Després va arribar Napoleó. “Soldats, us observen quaranta segles”, va cridar el cors als seus homes quan van envair el país el 1798. Després, vaixells carregats fins al capdamunt d'obres culturals van agafar rumb a occident, on van constituir la base d'uns nous i grans museus.

Molts d'aquests tresors van ser comprats legalment amb immenses sumes de diners. Però Egipte també es va omplir de contrabandistes i assaltadors de tombes, que van violar la llei i van robar l'extraordinari patrimoni del país.

Hawass està indignat amb aquesta sagnia i no té cap intenció de fer distincions. El director d'antiguitats fa una acusació general que resulta violenta per a occident. Fa com l'Esfinx, però en comptes de portar la plaga transmet el sentit de culpabilitat.

Aquest home ha recuperat per al seu país 31.000 objectes que havien sortit de contraban els darrers anys. Bàsicament, es tracta de peces arrabassades en excavacions il·legals, venudes aquests últims cinquanta anys, en cases de subhastes com Sotheby's i Christie's, a museus dels EUA.

Al seu país l'aclamen per les seves consecucions, cosa prou justificable. Fins i tot va localitzar el cos embalsamat de Ramsès I, a la llunyana Atlanta. Hawass es va inclinar davant de la cara apergaminada i la va flairar. Després va dir: “Ho sé per l'olor, és Ramsès.” Les anàlisis van demostrar que tenia raó.

Amb els èxits que ha obtingut, al seu país l'anomenen “el mag de les mòmies”, “l'heroi del desert”, “l'artista dels pous funeraris que ha convertit les piràmides en un envelat de circ”.

Té molt sentit de l'humor, però de vegades es mostra temperamental. Fa poc, a Nova York, en una conferència de premsa amb periodistes de tot el món, va escridassar uns quants conservadors de museu de Boston. Allí hi ha una estàtua que ell considera que pertany al seu poble. Mentre parlava, tenia els ulls en blanc i cloïa el puny.

Al Louvre també els ha ensenyat les dents. Hawass volia que el museu francès els tornés cinc magnífics

Zahi Hawass, al costat del sarcòfag conegut amb el nom de Fèretre Miami, que fou robat d'Egipte i, fa poc, retornat des dels Estats Units.

frescos que havia adquirit de mans d'un venedor que els havia obtinguts il·legalment. Quan ho van rebutjar, va fer fora tots els arqueòlegs francesos d'Egipte i va donar per acabada tota la col·laboració amb la col·lecció de tresors del Sena.

Finalment, l'octubre de l'any passat, el president francès, Nicolas Sarkozy, va trucar, avergonyit, a Mubarak i li va prometre que se li tornaria tot allò que havia demanat. Hawass es va mostrar triomfant: “Ha estat una victòria nostra.”

El director d'Antiguitats ha iniciat una lluita complicada i per mantenir-la li caldrà resistència, uns nervis d'acer i una salut de ferro.

I per no perdre aquesta darrera, Hawass comença el dia fent gimnàstica, per consell de la seva esposa, que és ginecòloga.

A les set del matí ja és al despatx, al barri ric de Zamalek, prenent-se una infusió i una llimonada. Només surt a menjar a fora al vespre. Després de les deu del vespre, es relaxa jugant al jaquet en un bar de prop del seu pis.

DER SPIEGEL

Zahi Hawass, secretari general del consell superior d'antiguitats d'Egipte, a les piràmides amb el president dels Estats Units, Barack Obama.

Això sí, sovint s'ha de llevar a primera hora, saltar-se la rutina matinal, rentar-se les dents amb una esgarrapada i menjar-se un falafel a més córrer abans d'anar-se'n cap al camp amb el jeep.

Un personatge enigmàtic. És un home tan ocupat perquè ha monopolitzat totes les tasques de relacions públiques relacionades amb l'arqueologia. Hi ha uns 225 equips d'arqueòlegs estrangers que treballen al Nil, i no n'hi ha ni un que digui ni piu. No es permet que cap dels professors que hi treballen digui res dels importants descobriments si no compta amb l'aprovació oficial. "Abans, això era com un autoservei –diu el cap–, però aquella època s'ha acabat."

Hawass es reserva el dret d'anunciar els seus descobriments. Una cosa que no agrada a ningú. N'hi ha que tenen la impressió que la recerca seriosa li interessa tant com a Rapunzel que li tallessin els cabells.

Fanfarronejava dient que hi havia "10.000 mòmies daurades" al cementiri de Bahariya, però només se n'hi van trobar 200. I per error va declarar que una descoberta de poca importància de la Vall dels Reis era la tomba d'una faraona.

Les seves pròpies tasques en el camp de les excavacions també semblen prou curioses. El mestre es va passar un temps buscant el cadàver de Cleòpatra en un temple de prop d'Alexandria, sobre la base d'una idea que li havia apuntat un advocat de la República Dominicana.

"N'està segur?", li va preguntar un periodista. Hawass va respondre: "Del tot, altrament no ho hauria dit. No tinc cap intenció de posar-me jo mateix en evidència."

Vist que no es trobava res, tot i els febrils esforços de les excavacions, l'any passat Hawass va agafar d'un museu un bust de granit de Marc Antoni, l'amant de Cleòpatra, i va fer veure que l'acabava d'extreure de sota terra.

Duncan Lees, especialista en informàtica que de tant en tant crea animacions en 3D de tombes de pou –dit d'una altra manera, un personatge

Els arqueòlegs que hi ha a Egipte no poden parlar de cap descoberta sense l'aprovació oficial

relativament secundari–, parla d'ell com del "paio àvid de tresors", tirà, que només vol envoltar-se de gent que li faci la gara-gara.

Els principals egiptòlegs, en canvi, es mostren més reservats i solen expressar les crítiques a cau d'orella. Tenen por de perdre la llicència.

Molts experts del sector feia temps que esperaven amb deler el 28 de maig, dia que l'arqueòleg narcisista faria 63 anys, l'edat normal de la jubilació.

Però en comptes d'afalagar Hawass amb un sopar de comiat, van atorgar-li un nou càrrec. El president Mubarak el va nomenar secretari del Ministeri de Cultura, cosa que significa que pot continuar treballant fins a la fi de la seva vida.

De totes maneres, aquesta enigmàtica figura tampoc no és ni de bon tros la suma dels seus trets negatius. El cas és que alguna cosa ha aconseguit.

Amb les seves frenètiques activitats en el món de les relacions públiques i la seva vanitat sense límits, Hawass ha desencadenat un canvi de consciència entre els 80 milions d'egipcis i ha fomentat un nou sentiment d'orgull.

"Per als petits agricultors, el món girava a l'entorn de Mahoma i l'Alcorà –diu l'egiptòleg Christian Loeben, de la ciutat septentrional de Hannover–. Però va arribar Hawass i se les va compondre per convèncer tothom que els faraons són el seu llegat. Per això l'admiro."

Justament és aquest èxit, que li causa tants problemes als museus de París, Londres, Nova York i Berlín. Tots estan inquiets arran de la tenaç campanya de venjança de qui s'autoproclama "guardià" de les piràmides.

La polèmica va arribar a un nou punt culminant el mes de maig, quan Hawass va convocar la Conferència sobre Cooperació Internacional per a la Protecció i la Repatriació del Llegat Cultural. Representants de 25 països es van desplaçar al Caire per formar un front unit contra els antics països explotadors de la Mediterrània.

Al final de la Conferència, l'amfitrió va presentar una llista de peticions, que incloïa sis objectes, sis obres mestres.

Hawass vol l'esplèndid bust del visir Ankhaf del museu de Belles Arts de Boston. Demana també al British Museum que torni la pedra de Rosetta,

que s'havia fet servir per a desxifrar jeroglífics. La peça de més envergadura, un relleu astrològic amb la representació del zodíac, és al Louvre.

Ha fet així mateix dues peticions als alemanys. Hawass els demana, a més del bust de Nefertiti, del New Museum de Berlín, una estàtua de pedra calcària de 4.500 anys d'antiguitat que s'exhibeix a Hildesheim, a prop de Hanover. Representa Heimunu, l'arquitecte de la tomba de Kheops.

L'últim objecte de la llista, que actualment és a Torí (Itàlia), correspon a una imatge de Ramsès II, tallada per un tal Nile Michelangelo.

Hawass afirma que es va passar noranta minuts en silenci, embadalit, davant d'aquesta obra d'art. Tenint en compte que és un home tan inquiet, probablement es tracta d'una exageració.

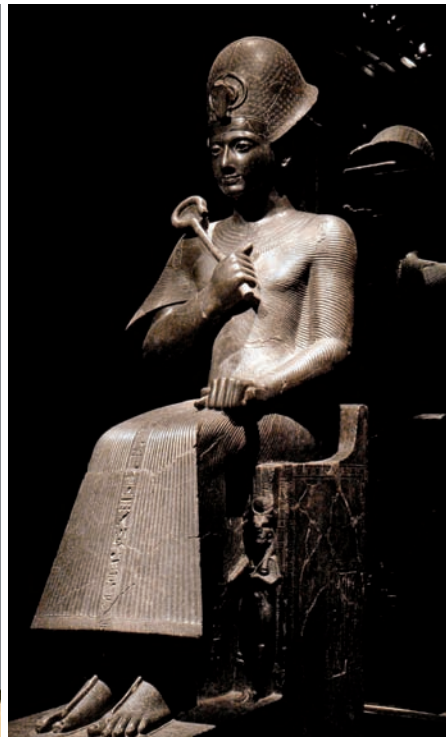
Realment és un espectacle veure aquest home, quan obre uns ulls com unes taronges, pronuncia unes erres espectaculars i mou els braços enlaire com si –igual que Moisès– fos capaç de dividir la mar Roja. “Déu em va concedir el do de parlar de tal manera que atrec el públic”, diu.

Però quan es tracta de les sis obres mestres, la seva llengua màgica no obté l'efecte desitjat. Al contrari, el representat del Museu de Belles Arts de Londres està irritat, mentre que els del Louvre i de Torí es neguen a cedir.

El desembre passat, el New Museum de Berlín va enviar un representant al Nil amb uns antics documents de contracte. Aquests precisaven que “Tot s'havia fet legalment” quan s'havia trobat i venut, el 1913, el bust de Nefertiti. D'aleshores ençà, el museu de Berlín ha mantingut silenci sobre la qüestió.

En realitat, la sorprenent acusació d'Egipte no s'aguanta gaire per enlloc. Egipte no compta amb un suport legal. Algunes de les peces que reclama Hawass van arribar a Europa fa uns 200 anys, època en què no existia això de la Convenció sobre la Salvaguarda del Patrimoni Cultural de la UNESCO.

La febre de Cleòpatra a França i al Regne Unit. En aquella època controlaven Egipte els mamelucs, dinastia procedent dels esclaus turcs, i

Hawass reclama la pedra de Rosetta i més peces: una imatge de Ramsès II –actualment a Torí, Itàlia– i un relleu astrològic amb una representació del zodíac –que és al Louvre de París.

el soldà d'Istanbul també contribuïa al govern del país.

Quan van arribar els francesos amb el seu espectacular exèrcit, amb poc temps van humiliar els seus adversaris amb una victòria al camp de les piràmides de Gizeh. Els ocupants van trobar la pedra de Rosetta a prop d'una fortalesa.

Poc després van arribar els britànics i van prendre 760 quilos de tresors dels francesos. A partir d'aquí hi va haver tot de viatges secrets amb carruatges i de persecucions pels socs, els detalls dels quals encara no són prou clars avui.

La gent del país estava un xic desconcertada amb tantes batusses. Com pot ser, es preguntaven, que els estrangers se les tinguin per una ridiculesa de l'època dels faraons. No tenien interès pel gloriós passat del seu país.

Muhammad Ali Paixà, que va ser virrei d'Egipte el 1805, s'estimava més de fumar la pipa d'aigua al seu harem. Mentrestant, els seus súbdits feien servir les mòmies com a combustible per al foc.

D'una altra banda, els britànics i els francesos havien agafat la febre de Cleòpatra.

Dos diplomàtics, el francès Bernardino Drovetti i l'anglès Henry Salt, van invertir les seves fortunes particulars en la compra d'uns tresors espectaculars. Van enviar agents seus a tot el país, van convèncer els ancians dels pobles perquè obrissin els antics cementiris i van finançar excavacions de Tebes a Gizeh.

Més tard, van vendre els botins als millors postors, entre els quals hi havia reis, prínceps i museus d'Europa.

No hi havia res il·legal. De fet, regia el principi de *nulla poena sine lege* ('sense llei no hi ha pena'). Hawass també coneix bé aquest principi legal.

Això explica per què aquest mandatari del camp de les antiguitats sol emprar un llenguatge imprecís a l'hora de justificar les seves reivindicacions. Afirmar que hi ha en joc una apel·lació moral i una reparació general. El seu missatge envers els museus occidentals és clar: torneu les sis peces mestres i els vostres delictes del passat quedaran oblidats.

Però ara que els nous propietaris fan el desentès davant les seves demandes, Hawass es veu obligat a desfogar la fúria i explicar les seves famoses anècdotes.

Vet aquí què va dir fa poc, per exemple, sobre els del British Museum de Londres: "Tenien la pedra de Rosetta en una sala mig fosca fins que hi vaig arribar jo i vaig dir que ens la tornessin. Llavors van descobrir tot d'una que era una peça important."

El polèmic personatge del Caire tampoc no va trobar el to a l'hora de reivindicar el bust de Nefertiti. Segons ell, els arqueòlegs alemanys que van descobrir l'obra havien empastifat a posta amb fang el bust de l'atractiva faraona per enganyar el departament d'Antiguitats d'Egipte.

Tot això és mentida. Ells van signar degudament tots els documents.

Potser el director d'antiguitats vol portar les coses massa lluny? Està disposat a cursar demandes concretes o el seu interès es limita a intimidar

Bust de Nefertiti, de la dinastia XVIII d'Egipte, esposa reial d'Akhenaton.

els seus adversaris? Qui és exactament aquest home que quan parla dels seus contrincants diu: "Destruir qui m'ataqui"?

Hawass es mostra reservat quant als seus orígens. Va néixer en un poble de la vall del Nil. El seu pare es va morir jove. Zahi va haver de col·laborar per poder pujar la família.

No explica mai res sobre la feina dura al camp, la brutícia dels carrers i la pobresa. Però recorda, això sí, que quan era petit havia estat un "futbolista famós". I afegeix: "Totes les noies m'estimaven i es volien casar amb mi."

A 21 anys, li van donar una feina a l'administració d'Antiguitats, que en aquella època era un organisme governamental de prou envergadura, pràcticament sense activitat i sense cap competència científica.

La feina, segons que explica, es limitava a fer de tant en tant de guarda, a tancar magatzems i mirar-se amb prepotència els científics occidentals.

El 1978, l'inspector va assistir a un concert dels Grateful Dead al davant de l'Esfinx. Molts *hippies* nord-americans que fumaven herba es van desplaçar a Egipte per anar al concert.

El gran pas va ser el següent: els Estats Units. Hawass va estar set anys a la Universitat de Pennsylvania.

Va tornar a Egipte amb una nova aptitud: parlava anglès amb desimboltura. Els egipcis el van considerar un viatger que havia abastat el privilegi d'un tipus d'existència de categoria als Estats Units.

Ja que formava part dels selectes, no va trigar gaire a escalar posicions. Primer el van nomenar director general d'Antiguitats, després sots-secretari d'estat i, finalment, secretari general.

Va mantenir el seu despatx, un contenidor metàl·lic de planxa ondulada amb estores mig resclosides i tres telèfons damunt la taula. Era sota l'ombra directa de les piràmides.

Aquell despatx es va convertir en el portal de Hawass cap al poder. Amb els anys, multimilionaris, actors i polítics el van anar a veure allí. Des de l'ex-president dels EUA George Bush fins al president de Microsoft, Bill Gates, passant pel dirigent libi Moammar al-Gaddafi, tothom ha comptat amb el xerpa com a guia per a visitar la gegantina tomba.

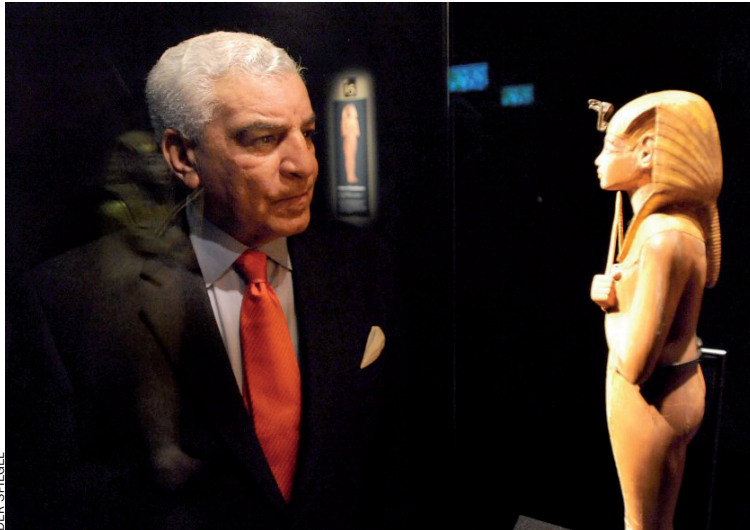
Aleshores, Hawass es va adonar que a occident estaven disposats a esperar torn i pagar sumes importants per participar en el fulgor dels faraons.

Ben aviat, les televisions van anar a tustar la seva porta, atrets pel do d'aquell orador capaç de presentar històries emocionants, ni que fos amb la pila de pedres més desmanegada del món.

Un nou museu a tocar de les piràmides. El mag va fer l'aparició més sorprenent l'any 2002. En una transmissió en directe del canal National Geographic, va enviar un robot accionat per control remot a través d'una lluernia a la piràmide de Kheops. El programa es va difondre a 142 països.

Hi havia poca cosa més a veure que unes imatges d'endoscopi tremoloses,

Hawass es queixà a britànics i alemanys sobre l'estat en què tenien obres com la pedra de Rosetta o el bust de Nefertiti

Ara com ara, Hawass ha tingut poc èxit convencent els museus estrangers perquè retornen les obres egípcies. Hawass comprova l'estat de la mòmia de 3.300 anys d'antiguitat que fou el rei Tutankamon, dins la seua tomba.

en blanc i negre, però Hawass, impertèrrit, es va permetre de comentar: “Això que hem vist aquesta nit és completament insòlit en el món de l’egiptologia.” Vet aquí l’autèntic do d’aquest home: la capacitat d’entreteixir somnis i història. Omar Sharif qualifica el seu amic d’“actor increïble”.

Malgrat tot, s’ha apuntat uns èxits considerables. Amb la seva determinació ha aconseguit que el país anés endavant. Va proporcionar a l’organisme d’antiguitats que dirigia unes importants i contundents anàlisis de mòmies que han portat milions de turistes al país.

Ara Hawass vol fer construir dinou museus, el primer dels quals ja es basteix al costat mateix de les piràmides. S’espera que quan s’hagi acabat, el 2013, contindrà la col·lecció més gran del món d’art egípcia.

El mestre treballa perquè la comesa triomfi. També ha decidit d’exposar al nou museu les sis obres d’art en pugna, cosa que representaria la consecució suprema de la seva carrera.

Però se’n sortirà? Els museus occidentals fins avui s’han mantingut obstinats. Els conservadors de Hildesheim tampoc no veuen cap raó per a satisfer els seus desigs. “L’Hemiunu és l’orgull de les nostres col·leccions”, diuen.

L’esplèndida estàtua es va descobrir el 1913. N’havia finançat les excavacions Wilhelm Pelizaeus, un home de negocis benestant que va vendre peces de ferrocarril a Egipte produïdes pel fabricant d’acer alemany Krupp.

Pelizaeus va seguir al peu de la lletra la divisió *en parts iguals* dels objectes excavats. Aquí no es pot parlar de robatori, ni de saqueig.

El conservador responsable de l’estàtua d’Hemiunu a Hildesheim explica que es van endur la peça a Alemanya perquè estava en tan mal estat quan la van descobrir. “Tenia el cap molt trencat i els egipcis no la volien.”

Les circumstàncies del cas de Boston són semblants. En efecte, el Museu de Belles Arts de Boston fins compta amb un document del 1927 en què consta que el bust d’Ankhaf fou lliurat al nou propietari als EUA en un acte de gratitud explícita per part d’Egipte.

Poc després d’haver trobat el bust d’Ankhaf, l’arqueòleg nord-americà va descobrir també la cèlebre tomba de pou d’Heteferes, la mare del faraó. Era plena de mobles que s’havien reduït a pols i en quedava tan sols la xapada d’or i els accessoris. Malgrat tot, els arqueòlegs van poder reconstruir-ne unes cadires, coixins i un llit.

Com el regateig en un soc. Després, els americans van lliurar aquelles enlluernadores peces de mobiliari al Caire. Com que s’ho havien pagat tot de la butxaca, els egipcis els van donar el bust com a recompensa.

En vista d’aquests fets, les protestes de Hawass cauen pel seu propi pes. De manera que, per què tant d’escàndol? Determinats experts especulen sobre el fet que aquest home va al darer d’una “estratègia a llarg termini”,

i amb això regateja com si fos al soc. “Primer fa les peticions més extraordinàries que hom es pot imaginar, per intimidar els museus –diu Loeben–, amb l’esperança d’aconseguir si més no les obres d’art com a préstec per a la inauguració del seu gran museu nou.”

Però, li funcionarà el pla? En el fons, hi ha un important estira-i-arroña. “Si no hi ha un tractat nacional bilateral –afirma un portaveu de Hildesheim–, nosaltres no li deixarem res. No confiem en aquest home.”

Com a resposta, Hawass diu amb acritud: “Nosaltres no som els pirates del Carib.” És probable que el seu to marqui el debat futur, i no es veu un acord en l’horitzó.

Això sí, encara que fracassi, Hawass ho superarà. Ja ha aconseguit el seu objectiu principal: la fama.

Actualment, quan el director del departament d’Antiguitats, que ja té els cabells grisencs, enfila la polsosa pista cap a les piràmides, on va començar la carrera fa prop de quaranta anys, els seus treballadors es posen fermes i saluden.

En moments com aquests, el cor del fill del pagès s’omple de joia. Somriu amb el convenciment que ha arribat allà on volia.

“A Egipte no es venera ningú que vingui d’una família normal i corrent, això només m’ha passat a mi.”

Matthias Schultz
Traducció de Carles Urritz